

Zsidó jogászok a magyar jogéletben

Írta: Szirmai Andor dr.

hatvanas évek után a magyar jogtudományra súlyos feladatok hárultak. Az osztrák törvények érvényességét megszüntették és így szükségessé vált, hogy magyar törvényalkotásokkal pótolják azokat. A kiegészítés kérdése a közjogászokra hárította a legsúlyosabb feladatot. A fokozódó iparosodás a jogi élet munkásait mind erősebben vette igénybe. A jogalkotáson kívül a magyar jogtudományi irodalom megteremtése, a bírói gyakorlat egységesítése és – jogi folyóiratokon át – a jogi gondolatok népszerűsítése és terjesztése vált a jogtudomány munkásainak feladatává. És mint a nemzeti alkotások minden ágában, az állami és gazdasági haladással lépést tartó jogélet kialakulásának és fejlesztésének terén is sokat tett a magyar zsidóság.

Csak a legnagyobbakat és legismertebbeket sorolhatjuk föl a jogtudomány zsidószármazású művelői közül:

A kodifikátorok között az első hely kétségtelenül *Csemegi* Károlyt, a büntetőtörvénykönyv kiváló alkotóját, illeti meg, 1826-ban született Csongrádon. Résztvett a szabadságharcban s annak leverése után félévig Temesvárt raboskodott. Azután Aradon ügyvédi irodát nyitott, de onnan hazafias munkássága miatt menekülnie kellett. A minisztériumba került, ahol állam-

titkárságig vitte. A büntetőtörvénykönyv megalkotása nagyrészt az ő nevéhez fűződik. Egyéb kodifikációs munkái közül a legjelentékenyebb a bírói hatalomról szóló 1869:IV. t.-c., amely a bírói függetlenség elvét mondta ki és a magyar alkotmánynak egyik legféltebb biztosítója.

Csemegit Balogh Jenő volt igazságügyminiszter és jogtudós így jellemzi: „Csemegi közel három évtizeden át, amíg tudásának és munkaerejének teljében volt, egyike volt a legfényesebb tehetségű, széleslátókörű és alapstudású magyar jogtudósoknak. Mint kodifikátornak legnagyobb, sőt el nem múló érdeme, hogy becses előkészítő munkáival lehetővé tette a magyar anyagi büntetőjog kodifikációját, amelyre az 1791-92. évi országgyűlés óta a magyar törvényhozásnak illetékes tényezői, a múlt század harmincas és negyvenes éveiben pedig legkiválóbb államférfiaink közül legtöbben siker nélkül törekedtek.”

A zsidószármazású *Teleszky* István volt igazságügyi államtitkár több elméleti munkában az örökösödési kérdéssel foglalkozott. Ő alkotta meg a perrendtartás novelláját, az 1881:LIX. t.-c.-et és a végrehajtásról szóló 1881:LX. t.-c.-et.

A csődjog és csődön kívüli kényszeregyezés kodifikálásában vezetőszerpe volt *Schreyer* Jakab ügyvédnek. Több műnkaja közül a „Perorvoslatok teljes rendszere” című akadémiai pályadíjat nyert. A polgári törvénykezési rendtartásról szóló két-kötetes munkája pedig hosszú ideig közkézen forgott. A csődjog reformjáról az igazságügyminiszter megbízásából három javaslatot készített.

Sichermann Bernát ügyvéd, a jogi irodalom kiváló művelője, tevékenyen közreműködött a csekjog kodifikációjában és a váltótörvény megalkotásában.

Kodifikátoraink között külön helyet foglal el a zsidószármazású *Szászy-Schwartz* Gusztáv, a nemrég elhunyt jogtudós és egyetemi professzor. Résztvett a házassági törvény megalkotásában, a készülő polgári törvénykönyv örökjogi részének a tervezetét pedig egészen ő készítette.

Lengyel Aurél miniszteri tanácsos Balogh Jenőnek volt a legkiválóbb munkatársa. A becsületvédelemről szóló törvény az ő munkája.

Payer László szintén kodifikátoraink közé sorozható, bár egyetlen törvényt sem szerkesztett, de az újabb büntetőjogi kodifikációkat teljesen az ő szelleme hatja át. Payer nevéhez számos büntetőjogi újítás fűződik s valamennyi a humanizmus és az igazságos mérséklet szelleméből fakadt. Legjelentékenyebb közöttük a föltételes elítélés és a fiatalok külön elbírálása.

Fayer neve átvész bennünket a jogtudomány elméleti művelőinek táborába. Ő maga a büntető jogtudomány egyik legkiválóbb művelője volt. Zsidó vallása ellenére meghívták az egyetem büntetőjogi tanszékére. Előadásának heve valóssággal elragadta hallgatóit, akár a Jogászegylet emelvényéről, akár az egyetemi katedráról beszélt. Egyike volt a Magyar Jogászegylet alapítóinak és elnökeinek és hosszú éveken át szer-

kesztette a „Jogtudományi Közlönyét. Az anyagi is alaki büntető jogtudománynak majdnem minden ágával foglalkozott. Szeretettel ápolta a régi magyar jogtudomány emlékeit. „Emlékezzünk Régiekre” címmel a „Jogtudományi Közlönyében állandóan ébrentartotta irántuk az érdeklődést. A II. József halála után kifejlesztett jogtudományt, valamint a negyvenes évek nemzeti újjászületésének jogtudományát idegsorvasztó fáradtsággal ő ásta ki a levéltárak porából. A „Deáknéi 1843-44-iki javaslatok” címmel az Akadémia négy hatalmas kötetben adta ki ezeket a kutatásait. A humanitás jellemezte büntetőjogi irányát. Kossuth, Szalay László, Szemere, Nyári Pál büntetőjogi agitációját behatóan ismertette. Hithű zsidó volt mindvégig. Tudományos munkássága végeztével a Talmudot tanulmányozta.

A büntetőjogi irodalom terén Fayerral egyenlő mértékkel mérhető nagyság *Baumgarten* Izidor volt koronaügyészhelyettes, majd-kúriai tanácselnök. Baumgarten a gyakorlati jogéletnek majdnem minden ágát művelte. Mint tudós, Fay érrel szemben inkább a régibb, klasszikus iskola híve volt. Páratlan igazságosság és hozzáférhetetlenség jellemezte, csak éppen a zsidó bűnösökkel szemben volt fokozottan, szinte kérlelhetetlenül szigorú. Óriási irodalmi munkásságának főbb alkotásai: A sajtójogi felelősség rendszere (1883), Bűnhalmazat és törvényhalmazat (1884), A kísérlet tana (1885). Ez a munkája akadémiai dicséretet is nyert és németül is megjelent Stuttgartban. „A kettős házasság elévülésének kérdéséhez” (1886), „A tettazonosság kérdéséhez (1889), „Az előzetes letartóztatás és vizsgálati fogságról” (1890), „A feltételes elítélésről” (1890), „A vádhatározatról” (1893) című dolgozatai három testes kötetben jelentek meg. A szónak nagy mestere volt, az írásnak művésze. A Magyar Jogászegyletben 1918-ban dr. Doleschall egyetemi tanár hatalmas emlékbeszédet mondott róla. „Túlzás nélkül állítom – szolt a többi közt – hogy a magyar jogéletben missziót vállalt és azt sikerrel be is váltotta. Egész lényében a régi iskolából való klasszikus, de a szó legnemesebb értelmében arisztokrata, mégis – vagy talán éppen ezért – szabadelvű jogász volt.”

Az elméleti büntetőjog terén Schulhof (Dombóvári) Géza egyike volt az elsőnek, aki a büntetőtörvénykönyvek gyűjteményét, majd háromkötetes magyarázatát megírta. Fiatalkorában közjogi tanulmányokat írt és különösen a zsidók egyenjogúsításai nak kérdésével foglalkozott. Ifjabb Dombóváry Géza nyolc nagyobb tanulmányban és több cikkben különösen a bűnvádi per, rendtartás kérdéseivel foglalkozott és régi magyar ítéletek szorgalmas levéltári felkutatásával a magyar büntetőjog történetének érdekes adalékait hozta felszínre.

Löw Tóbiás főügyészhelyettes rengeteg büntetőjogi tanulmányt írt. Több fordításon kívül legnagyobb munkája a Magyar Büntető Törvénykönyvnek teljes anyaggyűjteménye, mely a szakember részére máig is nélkülözhetetlen. *Gruber* Lajos királyi ügyész idegen nyelveken írt több büntetőtanulmányt. Ügy ő, mint *Horowitz* Lipót eperjesi jogakadémiai tanár a Magyar Jogi Lexikonban értékes büntetőjog] cikkeket írtak.

Az újabb büntetőjogi irodalom egyik legtehetségesebb mű-

velője *Friedmann* Ernő, akinek a feltételes elítélésről szóló nagy munkája, a korlátozott beszámíthatóságról szóló tanulmánya, számos cikke és szerkesztői tevékenysége érdemel említést. Ezidő-szerint a műegyetem a jogtudományok professzora.

A zsidó *közjogászok* közül időrendben az első hely *Falk* Miksaé. *Falk*, aki a „Pester Lloyd” szerkesztője és Erzsébet királyné magyar tanítója volt, a menedéjogról írt tanulmányán kívül különösen két jelentésével szerzett nevet a jogi irodalomban. Ezeket mint a horvát egyezmény megkötésére kiküldött regnikoláris bizottság előadója és mint a kvótabizottság előadója szerkesztette. Időrendben utána következik, de jelentőségben messze eléje kerül *Vázsonyi* Vilmos volt igazságügyminiszter, a forradalom előtt való idők parlamentjének egyik vezéralakja. Irodalmi működését egy közjogi tanulmánnyal kezdte (A királyi placetum a magyar alkotmányban 1893). Később is tudományosan foglalkozott a közjog egyes problémáival, különösen a választójog kérdésével s ő is alkotta meg az utolsó választójogi törvényt. (1913. évi XIV. t.tc.)

A *nemzetközi jog* terén önálló, tudományos munkásságával kitűnt *Wittmann* Ernő. A nemzetközi magánjog kérdéseivel *Szántó* Mihály miniszteri tanácsos foglalkozott. A *közigazgatási jog* művelői közül említést érdemel *Baumgarten* Nándor, aki mint hiteljogász és vasúti jogász is elsőrangú. Most a közigazgatási bíróság ítélembírája. A *pénzügyi jog* terén a korán elhunyt *Pap* Dávid ügyvéd és publicista szerzett magának és munkásságának elismerést és köztiszteletet.

A magyar *jogtörténet* művelői között elsőrangú hely illeti meg *Schiller* Bódogot, akinek önálló forrás jelentőségével bíró tanulmányain kívül feltűnést keltettek latin nyelven írt jogtörténeti dolgozatai. A magyar vármegyei intézmény jogtörténetének megírásával derék tudományos munkát végzett *Gábor* Gyula, aki mint katonai jogász is ismert.

A *magánjogászok* sorában a legragyogóbb tehetség *Szászy-Schwartz* Gusztáv, aki az utolsó évtizedek magánjogi *mozgói*-maiban vezető szerepet játszott.

Szászyn kívül a magánjog művelői között előkelő helyet foglalnak el a zsidószármazású *Almási* Antal, *Meszlényi* Artúr, *Barna* Ignác, *Schwarz* Bertalan, továbbá a zsidóvallású *Sándor* Aladár. *Beck* Salamon egyik munkájával pályadíjat nyert a Magyar Jogászegyletben. *Dévai* Ignác kúriai bíró különösen az úrbéri jog és birtokrendezés nehéz kérdéseivel foglalkozott.

Per jogászaink között *Fodor* Ármin kúriai bíró hatalmas irodalmi munkássága vezet. Kívüle *Meszlényi* Artúr, *Schreyer* Jakab és *Kovács* Marcell kúriai bíró munkái és kommentárjai ismeretebbek.

A kereskedelmi jog legnagyobb kommentálója *Neumann* Ármin ügyvéd és egyetemi rendkívüli professzor. Kívüle a hiteljog terén *Medgyes* Simon, *König* Vilmos, *Barna* Ignác és *Pólya* Jakab fejtettek ki nevezetesebb tevékenységet, az iparjog terén pedig *Dóczy* Sámuel. A szabadalmi jog művelésében *Deutsch* Izidor és *Ballay* Lajos neve érdemelnek felemlítést. A szerzői jog irodalmában *Fazekas* Oszkár ügyvéd nevével találkozunk.

A jogi folyóiratok szerkesztői között első helyen érdemel említést Balog Arnold ügyvéd, aki éveken át szerkesztette a Jogtudományi Közlönyt, Schwartz Izidor németnyelvű folyóiratot szerkesztett. A Magyar Ügyvédek Lapját évtizedeken át Wolt Vilmos szerkesztette. Később a szerkesztői munkát megosztotta *Grünhut* Ármin és *Újlaki* József ügyvédekkel. A kereskedelmi jogról *Lévy* Béla és *Szenté* Lajos szerkeszt kitűnő folyóiratot, A zsidóvallású jogi szerkesztők között *Márkus* Dezső kúriai bíró önálló, magánjogi és perjogi munkáival és rengeteg tanulmányával, továbbá a hatkötetes Magyar jogi lexikon révén a magyar jogi irodalomban egészen külön helyet biztosított magának.”

A *gyakorlati* élet jogászaik közül is sok a zsidószármazású. A Kúrián, a Táblán és a törvényszéken részint mint bírák, részint mint tanácselnökök működtek és működnek: *Márkus* Dezső, *Fodor* Ármin, *Tarnay* János, *Reichard* Zsigmond, *Dévai* Ignác, *Grün* József, *chliniki* *Neuberger* Ignác, *dr. Beck* Hugó, *Rósa* Kálmán, *Baumgarten* Izidor, *Baumgarten* Károly, *Barna* Ignác, *Pataki* Gyula, *Kovács* Marcell, *Kelemen* Mór, *Décsey* Zsigmond, *Szegő* Ignác, *Löw* Tibor stb. Az igazságügyi orvosi tanácsban *Schächter* Miksa foglalkozott a jogtudományt érintő orvosi kérdésekkel.

Ami az ügyvédséget illeti, az emancipációs törvény előtt csak királyi szabadalommal lehetett zsidónak ügyvédi gyakorlatot folytatnia. 1858-ban telepedett le Nyitrán *dr. Bó-danszky* és *Kassán* *dr. Knöpfler*. 1861-ben a Tábla elhatározta, hogy zsidót nem bocsát ügyvédi vizsgára. A király végre méltányolva a zsidó ügyvédjelöltek kérelmét, privilégiumban megengedte egyes ügyvédeknek a letelepedést. *Dr. Goldstein* Simon és *dr. Schönberger* Ármin voltak az első szabadalmazott ügyvédek 1861-ben, 1862-ben *dr. Beck* volt eperjesi rabbi, 1864-ben *dr. Mezei* Mór, később *Brode* Lipót, *Barach* Benedek, *Friedmann* Gyula, *Goldstein* Adolf, *Holländer* Henrik, *Mannheimer* Ignác, *Pick* József, *Weiser* Károly és *Weisz* Márkus, Erdélyben 1862-ben *dr. Fischer* Lajos nyert szabadalmat.

Az újabb ügyvédi nagyságok sorát *Mózes Lászlóval* nyitjuk meg. A puritán ügyvédek mintaképe volt. Egyik legforgalmasabb büntetőjogi irodája volt és szegényen halt meg. Húsz éves korában bérelt egy kis udvari szobát és 63 éves korában ugyanott halt meg. Egy szekrény» íróasztal, ágy, két szék volt a berendezése. Ingyen és öt forintokért védett. A bírák imádták. Egyik-másik beadványa tankönyvekben jelent meg. A *Mózes László* kis nagysága mellett ott van néhány ragyogó korifeus: *Friedmann* Bernát, *Heumann* Ignác, *Visontai* Soma, *Vázsonyi* Vilmos, a nagy politikai perek védői, *Vaisz* Sándor, *Báttaszéki* Lajos, *Desz* Géza, az Ügyvédi Kör elnöke. *Brüll* Ignác, a kamara érdemes elnöke volt, *Blauner* Mór, a kamara mostani főtitkára és *Popper* Tódor mostani pénztárosa. Az ügyvédi etika szigorú őrei voltak évtizedeken át mint a kamara ügyészei: *Pollák* Illés és *Baracs* Marcell, a kamara mostani alelnöke. Az előbbi mint ékesszavú védő és szellemestollú társadalombölcész is ismert. *Baracs* történelmi nevet szerzett magának a proletárdiktatúra alatt, mikor fél-ezer ellenforradalmárt védett szokatlan bátorsággal és önzetlenséggel, ő volt a vezére annak a kis védői tábornak, melyben

mellette a fiatalabb gárdából dr. Grün Béla és dr. Ballagi Ernő teljesítettek dicséretes, férfias védői működést. A régi ügyvédek közül Mezei Mór, Stiller Mór, Darvai Fülöp, Sdimidl Ignác, Fleischmann Sándor, Chorin Ferenc, id. Neumann Rafael, Eulenberg Salamon, Feleki Béla, Rósa Izsó, Balassa Ármin, csak néhány név a sok közül.

A fiatalok közül is sok tehetséget látunk a fórumon, a jogi és közgazdasági élet ormain, az újságok hasábjain, a könyvkiadatokban. A világháborúban ott láttuk legtöbbjét a lövészárookban és bizony sokan vannak, akiknek jeltelen sírja fölött száguld el a mai nehéz, örömtelen, de – higyjük el – nem remények nélkül való élet.

